

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Кафедра цивільного процесу

Узгоджено:

Проректор з наукової роботи

_____ А.П. Гетьман

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

**«Застосування Європейської конвенції з прав людини у цивільному
судочинстві»**

(варіативна)

Рівень вищої освіти – третій освітньо-науковий рівень

Ступінь вищої освіти – доктор філософії

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Харків – 2020

Силабус навчальної дисципліни «Застосування Європейської конвенції з прав людини у цивільному судочинстві»: галузь знань 08 «Право, спеціальність 081 «Право», третій освітньо-науковий рівень (доктор філософії)

Розробник:

Цувіна Тетяна Андріївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу, доцент

Затверджено на засіданні кафедри цивільного процесу протокол № 9 від «26» червня 2020 р.

Завідувач кафедри _____ Костянтин ГУСАРОВ

Зміст

1. Вступ	4
2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни	9
3. Вимоги викладача	13
4. Контрольні заходи результатів навчання.....	14
5. Показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів	Error! Bookmark not defined.
6. Інформаційне забезпечення самостійної роботи здобувачів	17

1. Вступ

1. Дані про викладачів, які викладають навчальну дисципліну:

Цувіна Тетяна Андріївна – доцент кафедри цивільного процесу, к.ю.н. доцент; моб. тел. 050-302-37-51; e-mail: t.a.tsvina@nlu.edu.ua

Мета та завдання навчальної дисципліни

Ціллю навчальної дисципліни «Застосування Європейської конвенції з прав людини у цивільному судочинстві» є формування предметних компетентностей у сфері стандартів справедливого судового розгляду, вироблених на підставі Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі - ЄКПЛ) й практики Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ), що мають застосовуватися під час порядку здійснення правосуддя у цивільних справах на національному рівні.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни «Застосування Європейської конвенції з прав людини у цивільному судочинстві» відповідно до її знаннєвої компоненти і дидактичної структури є: засвоєння впливу фундаменталізації прав людини на формування європейських стандартів цивільного судочинства, з'ясування поняття європейських стандартів цивільного судочинства, їх сутнісних характеристик, джерел формування та впливу на порядок здійснення правосуддя на національному рівні; усвідомлення сутності права на справедливий судовий розгляд як першооснови європейських стандартів цивільного судочинства; засвоєння внутрішньої структури права на справедливий судовий розгляд та складових кожного його елементу.

2. Місце навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми

Навчальна дисципліна належить до циклу навчальних дисциплін за

вибором аспіранта.

Пререквізити: Для вивчення курсу студент повинен мати знання з таких навчальних дисциплін: “Актуальні проблеми науки цивільного процесуального права”.

Постреквізити: -.

3. Опис навчальної дисципліни:

– кількість кредитів ЕКТС – 7,0;

– загальна кількість годин – 210;

– термін викладання – 1 семестр.

4. Перелік предметних компетентностей здобувача вищої освіти

Предметні компетентності здобувача вищої освіти, сформовані в результаті освоєння навчальної дисципліни:

ПК-1. Уміння розкривати вплив фундаменталізації прав людини на формування європейських стандартів цивільного судочинства.

ПК-2 Знання механізму гармонізації та уніфікації національних правових систем та вироблення єдиного наднаціонального підходу щодо розуміння сутності та складових права на справедливий судовий розгляд.

ПК-3. Знання та розуміння механізмів імплементації європейських стандартів цивільного судочинства в національну правову систему.

ПК-4 Уміння визначати правову природу права на справедливий судовий розгляд та усвідомлювати наслідки, які з цього випливають.

ПК-5 Уміння чітко розмежовувати вимоги, що відносяться до різних складових права на справедливий судовий розгляд.

ПК-6. Здатність розкривати зміст принципу верховенства права через призму європейських стандартів цивільного судочинства.

ПК-7 Здатність оцінювати дотримання принципу пропорційності та досягнення мети цивільного судочинства у справах, в яких зачіпаються державні інтереси.

ПК-8. Уміння на сайті ЄСПЛ віднайти рішення, в якому наявне тлумачення окремих складових п. 1 ст. 6 ЄКПЛ.

ПК-9 Уміння працювати з рішеннями ЄСПЛ, перекладаючи їх зміст та основні положення відповідно до прийнятої в науці цивільного процесуального права термінології.

ПК-10 Уміння відшукати інформацію, що відображає специфіку відповідного стандарту цивільного судочинства, в масиві рішень ЄСПЛ.

ПК-11 Уміння застосовувати положення ЄКПЛ та практики ЄСПЛ при розгляді цивільних справ в порядку цивільного судочинства.

ПК-12 Здатність аналізувати конкретні процесуальні ситуації через призму дотримання європейських стандартів цивільного судочинства.

ПК-13 Здатність доводити необхідність дотримання того чи іншого європейського стандарту цивільного судочинства в конкретній ситуації.

ПК-14 Здатність, аналізуючи наявну практику ЄСПЛ, відшукувати нові положення, на підставі яких можуть бути сформовані нові чи субсидіарні стандарти цивільного судочинства.

ПК-15 Здатність при складанні процесуальних документів у цивільних справах посилатися на європейські стандарти цивільного судочинства.

ПК-16 Уміння аналізувати практику розгляду справ національними судами з точки зору дотримання ними європейських стандартів цивільного судочинства.

ПК-17 Знання особливостей поведінки судді під час розгляду справи з метою формування стандартів суддівської етики.

ПК-18 Знання критеріїв, що враховуються під час оцінки наявності ефективного засобу юридичного захисту.

ПК-19 Здатність пропонувати запровадження змін до існуючого порядку цивільного судочинства виходячи з наявних європейських стандартів цивільного судочинства.

ПК-20 Знання механізму дії пілотних рішень ЄСПЛ на національну практику судочинства.

ПК-21 Знання особливостей провадження у справах за виключними обставинами на підставі п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК як механізм поновлення провадження у справі на внутрішньодержавному рівні у зв'язку з рішенням ЄСПЛ

ПК-22 Знання заходів загального та індивідуального характеру як способів виконання рішень Європейського суду з прав людини.

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен демонструвати такі результати навчання:

РНС НД – 1.1 Демонструвати знання й розуміння механізму гармонізації та уніфікації національних правових систем та вироблення єдиного наднаціонального підходу щодо розуміння сутності та складових права на справедливий судовий розгляд;

РНС НД – 1.2 Інтерпретувати основні напрями правової глобалізації та інтернаціоналізації в сфері захисту прав людини та визначати основні напрямки змін цивільного процесуального законодавства виходячи з наявних європейських стандартів цивільного судочинства

РНС НД – 1.3. Аналізувати вплив фундаменталізації прав людини на формування європейських стандартів цивільного судочинства;

РНС НД – 1.4. Демонструвати знання та розуміння механізмів імплементації європейських стандартів цивільного судочинства в національну правову систему;

РНС НД – 1.5. Аналізувати правову природу права на справедливий судовий розгляд та усвідомлювати наслідки, які з цього випливають;

РНС НД – 1.6. Аналізувати методологічні аспекти взаємодії науки цивільного процесуального права, ЄКПЛ та практики ЄСПЛ;

РНС НД – 2.1. Розкривати зміст принципу верховенства права через призму європейських стандартів цивільного судочинства

РНС НД – 2.2. Визначати дотримання принципу пропорційності при запровадженні обмежень права на доступ до правосуддя на національному рівні

РНС НД – 2.3. Інтерпретувати зміст кожного окремого елементу права на справедливий судовий розгляд та їх сукупності;

РНС НД – 2.4. Інтерпретувати наявну практику ЄСПЛ, відшуковуючи нові положення, на підставі яких можуть бути сформовані нові чи субсидіарні стандарти цивільного судочинства

РНС НД – 2.5. Аналізувати конкретні процесуальні ситуації через призму дотримання європейських стандартів цивільного судочинства

РНС НД – 2.6. Демонструвати уміння аналізувати практику розгляду справ національними судами з точки зору дотримання ними європейських стандартів цивільного судочинства

РНС НД – 2.7. Демонструвати уміння застосовувати положення ЄКПЛ та практики ЄСПЛ при розгляді цивільних справ в порядку цивільного судочинства

РНС НД – 2.8. Демонструвати уміння складати процесуальні документи у цивільних справах з посиланням на необхідність дотримання європейських стандартів цивільного судочинства

РНС НД – 2.9. Здійснювати стартап проектування порядку розгляду справ в порядку цивільного судочинства в контексті дотримання європейських стандартів цивільного судочинства

РНС НД – 2.10. Виявляти розбіжності між нормами процесуального законодавства та європейськими стандартами цивільного судочинства

РНС НД – 2.11. Аналізувати системні помилки, виявлені ЄСПЛ, та способи їх усунення на національному рівні

РНС НД – 2.12. Здійснювати правовий коплаенс щодо пошуку інформації, що відображає специфіку відповідного стандарту цивільного судочинства

РНС НД – 2.13. Демонструвати знання правил поведінки судді під час розгляду справи відповідно до стандарту суддівської етики

РНС НД – 2.14. Визначати критерії, на підставі яких визнається наявність ефективного засобу юридичного захисту на рівні відповідної правової системи

РНС НД – 3.1 визначати особливості провадження у справах за виключними обставинами на підставі п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК як механізм поновлення провадження у справі на внутрішньодержавному рівні у зв'язку з рішенням ЄСПЛ

РНС НД – 3.2 Розуміти особливості заходів загального та індивідуального характеру як способів виконання рішень Європейського суду з прав людини.

2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни

2.1. Анотація програми навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод та її застосування в цивільному судочинстві

Еволюція прав людини та прийняття Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі – ЄКПЛ). Формування уявлень про права і свободи людини та їх нормативне закріплення. Класифікація поколінь прав та свобод людини. Інтернаціоналізація прав людини та прийняття Загальної Декларації про прав людини. ЄКПЛ як регіональний наднаціональний документ захисту прав і свобод.

ЄКПЛ як джерело цивільного процесуального права. Ратифікація Україною ЄКПЛ. Співвідношення норм ЄКПЛ й національного законодавства. Структура ЄКПЛ й перелік прав, що нею гарантуються. Принципи тлумачення ЄКПЛ. ЄКПЛ як «живе» право, що постійно розвивається. Способи інтеграції норм ЄКПЛ в національну праву систему. Вплив ЄКПЛ на правозастосовну практику. Право на справедливий судовий розгляд (п. 1 ст. 6 ЄКПЛ) як підґрунтя для здійснення цивільного судочинства. Вплив протоколів до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод на порядок розгляду цивільних справ. Протокол № 1. Окремі аспекти «власності» в

цивільному судочинстві. Протокол № 7. Поширення права на апеляційне оскарження на сферу цивільного судочинства.

Правовий статус Європейського суду з прав людини та загальна характеристика конвенційного механізму захисту прав людини та основоположних свобод. Створення ЄСПЛ. Підстави для реформування ЄСПЛ. Особливості оновленого ЄСПЛ та його повноважень. Юрисдикція ЄСПЛ. Право на звернення до ЄСПЛ. Вимоги до скарги, що подається до ЄСПЛ, та порядок її подання. Умови прийняття скарги до розгляду. Склад ЄСПЛ, уповноважений розглядати справи. Механізм дружнього врегулювання. Розгляд справи по суті. Загальнообов'язковість рішень ЄСПЛ. Місце рішень ЄСПЛ серед джерел цивільного процесуального права. Прецедентний характер рішень ЄСПЛ. Рішення ЄСПЛ як джерело цивільного процесуального права. Пілотні рішення.

Роль Ради Європи в гармонізації цивільного процесуального законодавства. Органи Ради Європи в сфері захисту прав людини та їх компетенція. Правовий статус Європейської комісії з питань ефективності правосуддя та її структура. Повноваження Європейської комісії з питань ефективності правосуддя. Рекомендації та Резолюції Комітету міністрів Ради Європи як відтворення міжнародних стандартів у сфері судочинства.

Критерії (умови) прийнятності скарг, що використовуються Європейським судом з прав людини, як фактор впливу на цивільне судочинство. Критерій часу (*ratione temporis*). Критерій сутності або предмету спору (*ratione materiae*). Критерій особи або склад учасників справи (*ratione personae*). Критерій місця (*ratione loci*). Критерій вичерпання внутрішніх засобів правового захисту. Критерій шести місяців. Інші критерії (невідповідність квінтесенції європейського міжнародного договору, явна необґрунтованість або подання з метою зловживання правом на звернення з індивідуальною скаргою; анонімність; аналогічність по суті скарги, що вже вирішена ЄСПЛ та не містить нових фактів по справі тощо).

МОДУЛЬ 2. Стандарти справедливого судового розгляду, вироблені ЄСПЛ

Загальновизнані норми і принципи міжнародного права в практиці Європейського суду з прав людини. Загальновизнані норми і принципи міжнародного права як принципи цивільного судочинства. Принцип верховенства права. Принцип права на суд. Принцип правової визначеності. Принцип пропорційності та субсидіарності.

Право на доступ до правосуддя та умови його реалізації. Необтяжений юридичними та економічними перешкодами доступ до суду. Право на доступ до правосуддя та його регулювання з боку держави. Право порушити провадження у справі та отримати «вирішення» спору. Розумність розміру судових витрат. Надання особі, яка потребує, правової допомоги.

Належна (справедлива) судова процедура та її складові. Принцип змагальності та рівноправності сторін. Належне сповіщення та слухання. Прийняття до уваги доказів, отриманих законним шляхом. Обґрунтованість рішення. Невтручання держави в процес здійснення правосуддя.

Особливості публічного розгляду цивільних справ. Відкритий режим судових засідань. Усний розгляд. Публічне оголошення судових рішень.

Незалежний та неупереджений «суд», створений на підставі закону як орган, уповноважений розглядати цивільні справи. Суд як орган, уповноважений вирішувати питання факту і права. Правові підстави існування. Дотримання предметної, функціональної та територіальної юрисдикції. Дотримання порядку призначення складу суду. Зовнішня та внутрішня незалежність суддів. Об'єктивна та суб'єктивна неупередженість.

Критерії визначення розумного строку судового розгляду. Початок обчислення розумного строку та його закінчення. Складність справи. Поведінка заявника. Поведінка державних органів. Значущість для заявника питання, яке знаходиться на розгляді суду, або особливе становище сторони у процесі.

Виконання судових рішень без надмірних зволікань як гарантія ефективності цивільного судочинства. Виконання судових рішень як частина судового розгляду. Умови відповідальності держави за несвоєчасне виконання судових рішень.

Право на ефективні засоби юридичного захисту. Ефективність засобу юридичного захисту. Превентивні та компенсаторні засоби юридичного захисту. Критерії ефективності компенсаторного захисту.

МОДУЛЬ 3. Проблеми виконання рішень ЄСПЛ на національному рівні.

Перегляд судових рішень за виключними обставинами на підставі п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК як механізм поновлення провадження у справі на внутрішньодержавному рівні у зв'язку з рішенням ЄСПЛ. Загальна характеристика Рекомендації R (2000)2 Комітету міністрів щодо перегляду справ та поновлення провадження у справі. Право на подання заяви про перегляд судових рішень за виключними обставинами на підставі п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК та порядок його реалізації. Процедура перегляду судових рішень за виключними обставинами на підставі п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК. Повноваження Верховного Суду за результатами перегляду справи за виключними обставинами на підставі п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК.

Проблеми виконання рішень ЄСПЛ. Комітет міністрів Ради Європи як орган контролю за виконанням рішень ЄСПЛ. Повноваження Комітету міністрів Ради Європи. Правовий статус резолюцій та рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи. Обов'язковість резолюцій та рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи та контроль за їх виконанням. Наслідки невиконання резолюцій та рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи. Заходи загального характеру як способи виконання рішень Європейського суду з прав людини. Структурні зміни до законодавства. Запровадження спеціальних механізмів виконання рішень ЄСПЛ. Заходи індивідуального характеру як способи виконання рішень ЄСПЛ. Рішення ЄСПЛ проти України як підстава для

примусового виконання. Відшкодування шкоди. Поновлення порушеного права. Органи примусового виконання.

2.2. Основні модулі навчальної дисципліни

Вказується перелік модулів, кількість кредитів і годин, види навчальних занять, самостійна робота здобувачів

№	Модуль/назва	Кількість кредитів ЄКТС	Всього годин	Аудиторні заняття (контактні)				Самостійна робота студентів
				Лекції	Практичні заняття	Семінарські заняття	Інші види занять	
1	Модуль 1 Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод та її застосування в цивільному судочинстві	2,0	60	10	6	-	Колоквіум (на ПЗ)	44
2	Модуль 2 Стандарти справедливого судового розгляду, вироблені ЄСПЛ	3,0	90	18	10	-	Колоквіум (на ПЗ)	62
3	Модуль 3 Проблеми виконання рішень ЄСПЛ на національному рівні.	2	60	12	4	-	Колоквіум (на ПЗ)	44
Разом :		7,0	210	40	20	-	0	150

3. Вимоги викладача

При вивченні предмету «Застосування Європейської конвенції з прав людини у цивільному судочинстві» необхідно спиратися на конспект лекцій та

рекомендовану літературу. Водночас вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії та різнобічного вивчення процедури примусового виконання судових рішень та рішень інших органів.

Здобувачі повинні: регулярно відвідувати заняття; планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал; активно працювати на практичних заняттях: брати участь в обговоренні дискусійних питань та кейсів; повною мірою долучатися до активних форм навчання. Заохочується участь у роботі наукового гуртка, підготовка тез доповідей та участь у конференціях, підготовка та публікація наукових статей тощо.

Обов'язковою вимогою є дотримання норм «Кодексу академічної етики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого».

4. Контрольні заходи результатів навчання

Контроль знань у рамках навчальної дисципліни «Застосування Європейської конвенції з прав людини у цивільному судочинстві» здійснюється з урахуванням бально-рейтингової системи.

4.1. Розподіл балів між формами організації навчального процесу і видами контрольних заходів:

лекції - 0 балів;

семінарські заняття - 20 балів;

виконання завдань СРС - 5 балів;

педагогічний контроль (Модуль №1, Модуль №2 і Модуль №3) - 5 балів
x 3 = 15 балів;

іспит - 60 балів.

Разом: 100 балів.

Підсумки педагогічного контролю проставляються в відомості по накопичувальним принципом і є підставою допуску до іспиту. Якщо здобувач набрав протягом семестру за підсумками рубіжного та поточного контролю

менше половини максимальної оцінки (60%) з навчальної дисципліни, то він до іспиту не допускається. Підсумкова оцінка знань: 100 балів.

4.2. Шкала підсумкової оцінки знань здобувачів

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Застосування Європейської конвенції з прав людини у цивільному судочинстві» виставляється у залікову книжку відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮАУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	5	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	2	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язкий повторний курс		1 – 34

4.3. Методи педагогічного контролю:

Традиційні методи:

– методи усного контролю: усне опитування (фронтальне та індивідуальне), диспут, моделювання та аналіз ситуаційних завдань, підготовка усних доповідей, колоквиум;

– методи письмового контролю: розв’язання тестових завдань, задач, підготовка есе, рефератів.

Інноваційні методи: ділові ігри, кейси, мозковий штурм, бізнес-тренінг.

Методи самоконтролю: самооцінка здобувача за питаннями для самоконтролю.

5. Самостійна робота, показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів

Самостійна робота здобувачів – це форма організації навчального процесу, що охоплює різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності, яка здійснюється під час аудиторних або позааудиторних занять під загальним чи безпосереднім керівництвом викладача.

Самостійна робота має сприяти:

1) формуванню системи наукових поглядів на застосування ЄКПЛ та практики ЄСПЛ у цивільному судочинстві;

2) розвитку дослідницьких навичок і здібностей, необхідних для комплексного аналізу кейсів на відповідність вимогам міжнародних стандартів справедливого судочинства;

3) вихованню у здобувачів цілеспрямованості, дисциплінованості, відповідальності, лідерських і вольових якостей.

Самостійна робота студентів може здійснюватися у таких формах:

– поглиблене вивчення питань, що розглядалися на лекції;

– опрацювання наукової та навчальної літератури, аналітичних документів тощо;

– робота з іноземним досвідом;

– розроблення плану дій у штучно створених кейсах із застосування

практики ЄСПЛ у цивільному судочинстві;

- написання есе та рефератів;
- участь у конкурсах наукових праць;
- підготовка до практичних занять та заліку.

Кафедра і викладач беруть до уваги такі показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень здобувачів, як: виступи на практичних заняттях; підготовка доповіді з проблемних питань практичного заняття; участь в активних формах навчання на практичних заняттях; розроблення тематичних презентацій і кейсів; участь у роботі наукового гуртка кафедри; публікація тез доповідей та участь у конференціях; написання наукових статей і рефератів; відпрацювання тем пропущених практичних занять; інші здобутки у сфері виконавчого провадження, що підтверджені документально (грамоти, дипломи, сертифікати тощо).

5. Інформаційне забезпечення самостійної роботи здобувачів

1. Основні джерела:

1. <http://hudoc.echr.coe.int> – Офіційний сайт Європейського суду з прав людини;

2. Комаров В. В. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві: навч. посіб. /В.В.Комаров, Н. Ю. Сакара. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2007. – 42 с.

3. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України [Текст] : Навч. посіб.. / М. В. Мазур [та ін.] . - Луганськ : Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2006. - 600 с.

4. Позовне провадження: монографія / В.В. Комаров, Д.Д. Луспенник, П.І. Радченко та ін.; за ред.. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 552 с.

5. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: Монографія / В.В. Комаров, В.І. Тертишніков, В.В. Баранкова та ін.; За заг. ред. проф. В.В. Комарова. – Х.: Харків юридичний, 2008. – 928 с.

6. Сакара Н.Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: монографія / Н.Ю. Сакара. – Х.: Право, 2010. – 256 с.

7. Ткачук С.О. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві : монографія / О.С. Ткачук. – Х.: Право, 2016. – 600 с.

8. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: монографія / В.В. Комаров, К.В. Гусаров, Н.Ю. Сакара та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2016. – 848 с.

9. Цувіна Т.А. Право на суд у цивільному судочинстві : монографія / Т.А. Цувіна. – Х.: Слово, 2015. – 281 с.

10. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. – Вид. 2-е, випр., доп. – К.: Реферат, 2007. – 848 с.

Додаткові джерела:

1. Афанасьев С.Ф. Право на справедливое судебное разбирательство и его реализация в российском гражданском судопроизводстве : монография / Под ред. д.ю.н., проф., засл. Деятели науки РФ М.А. Викут. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 296 с.

2. Де Сальвиа М. Прецеденты Европейского суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. / М. де Сальвиа. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 1072 с.

3. Прокопенко О.Б. Право на справедливый суд: концептуальний аналіз і практика реалізації: монографія / О.Б. Прокопенко. – Х.: ФІНН, 2011. – 248 с.

4. Сакара Н.Ю. Захист права на справедливий судовий розгляд: проблеми та перспективи / Н.Ю. Сакара // Юрист України. – 2013. - № 2. – С. 57-62

5. Сакара Н.Ю. Право на справедливий судовий розгляд та національна практика цивільного судочинства / Н.Ю. Сакара. – Право України. – 2011. - № 10. – С. 63-76

6. Цувіна Т.А. Незалежність суду як елемент права на суд у цивільному судочинстві [Текст] / Т. В. Цувіна // Юрист України : наук.-практ. журн. . - 2014. - N 2. - С. 101-109.

7. Цувіна Т.А. Захист права на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку: практика Європейського суду з прав людини та досвід зарубіжних країн [Електронний ресурс] / Т. В. Цувіна // Теорія і практика правознавства : електрон. наукометр. фах. вид. Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого . - 2014. - N 1 (5). - С. 1-13

8. Цувіна Т.А. Принцип верховенства права і права на суд / Т. А. Цувіна // Підприємництво, господарство і право. – 2011. - № 12. – С. 28-32

<http://library.nulau.edu.ua> - бібліотека НУЮАУ

<http://reyestr.court.gov.ua> - Єдиний державний реєстр судових рішень